

SOFRAMDA BİR MELEK

Janet Frame 28 Ağustos 1924'te Yeni Zelanda'nın en eski kenti Dunedin'de beş çocuklu bir işçi ailesinin üçüncü çocuğu olarak dünyaya geldi. Zor bir çocukluk geçiren Janet Frame Dunedin College'da İngilizce, Fransızca ve Psikoloji eğitimi aldı. Yazar olmak istemesine rağmen 1945'te sınıf öğretmenliğine başladı ama aynı yılın sonunda bir müfettişin ziyareti sırasında bunalıma girip sınıftan kaçınca psikolojik gözlem için Dunedin Hastanesi'ne yatırıldı. Sonraki yedi seneyi çeşitli akıl hastanelerinde geçirdi. Bu arada yazmaktan vazgeçmedi ve yirmi altı yaşındayken yayımlanan ilk kitabı *The Lagoon and Other Stories* Yeni Zelanda'nın en önemli edebiyat ödüllerinden Hubert Church Memorial Ödülü'nü aldı. Bunun üzerine doktorlar Janet Frame'e lobotomi uygulamaktan vazgeçti. 1956'da Yeni Zelanda'dan ayrıldı ve yedi yıl boyunca Avrupa'da yaşayıp çalıştı. İlk romanı *Baykuşlar Öterken* 1957'de, *Bir Başka Yaza Doğru* 2007'de yayımlandı. Uzun kariyerine on bir roman, beş öykü kitabı, iki şiir kitabı ve üç ciltlik bir otobiyografi sığdırdı. 1963'te ülkesine döndü ve Otago Üniversitesi'nden burs aldı. 1990'da Yeni Zelanda Hükümeti Devlet Nişanı sahibi oldu. 2004'te Dunedin'de öldü.

Ayça Çınaroğlu Boğaziçi Üniversitesi Moleküler Biyoloji ve Genetik Bölümü'nden 1998 yılında mezun oldu. Aynı bölümden yüksek lisans ve doktora derecesi aldı. New York Mount Sinai Tıp Fakültesi'nde araştırmacı olarak görev yaptı. Uluslararası bilim dergilerinde makaleleri yayımlandı. 2010 yılında PEN Türkiye Merkezi'nin düzenlediği Çeviri Atölyesi'ne katıldı. Ardından öykü, makale ve tiyatro oyunları çevirdi.

*Janet Frame'nin
YKY'deki kitapları:*

Baykuşlar Öterken (2010)
Bir Başka Yaza Doğru (2012)
Sudaki Yüzler (2014)
Soframda Bir Melek (2016)

JANET FRAME

Soframda Bir Melek

Roman

Çeviren
Ayça Çınaroğlu

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları – 4745
Edebiyat – 1355

Soframda Bir Melek / Janet Frame
Özgün adı: *An Angel at My Table*
Çeviren: **Ayça Çınaroğlu**

Kitap editörü: **Berna Akkıyal**
Düzeltili: **Filiz Özkan**

Kapak tasarımı: **Nahide Dikel**
Sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **Arzu Yaraş**

Baskı: Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi, Birlik Caddesi, No: 26, Acar Binası
34524, Haramidere - Beylikdüzü / İstanbul
Tel: (0 212) 422 18 34 Faks: (0 212) 422 18 04
www.acarbasim.com
Sertifika No: 11957

Çeviriye temel alınan baskı: Virago Press, Londra, 2008
1. baskı: İstanbul, Kasım 2016
ISBN 978-975-08-3853-8

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2013
Sertifika No: 12334

Copyright © Janet Frame, 1982, 1984, 1985, 1989
Fotoğraflar Janet Frame Literary Trust izni ile kullanılmıştır.

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Kemeraltı Caddesi Karaköy Palas No: 4 Kat: 2-3 Karaköy 34425 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İÇİNDEKİLER

Sunuş • 9

BİRİNCİ CİLT

ŞİMDİKİ-ZAMAN-ÜLKESİNE • 17

1. İkinci Yerde • 19
2. Şimdiki-Zaman-Ülkesine Doğru • 19
3. Kadife Elbiseyi Giyerken • 23
4. Demiryolu İnsanları • 27
5. Ferry Sokağı, Wyndham • 32
6. Dinle Bak, Havlıyor Köpek • 40
7. Eden Sokağı, Elli Altı Numara, Oamaru • 45
8. Ölüm ve Bir Hastalık • 56
9. Poppy • 62
10. Tamam, Permalı Saçlar • 69
11. Uykuların Prensi • 72
12. Çareler • 77
13. Gökyüzünün Kuşları • 79
14. Uğraşılar • 82
15. Gussy ve Invercargill Yürüyüşü • 89
16. Atheneum • 95
17. Altın İşlemeli Beyaz Giysi • 98
18. Piknikler • 109
19. Bir Ölüm • 112
20. Bir Zamanlar, Paumanok • 117
21. Aç Nesiller • 126
22. Deniz Kıyısında Bir Ülke • 128
23. Kazıntı ve Maviş • 135
24. Faust ve Piyano • 138
25. Yerinde Saymak • 142
26. Erken İlkbahar Karı • 148
27. “Bu Sen Değilsin, Jasper” • 157
28. Üniversiteye Giriş • 161

29. Hayal Gücü • 169
30. Nehirlerle Dolu Bir Ülke • 171
31. Şimdiki-Zaman-Ülkesinden Ayrılmak,
Şimdiki-Zaman-Ülkesini Selamlamak • 178

İKİNCİ CİLT
SOFRAMDA BİR MELEK • 181

BİRİNCİ BÖLÜM: Çaresizliğin Hileleri • 183

1. Taş • 185
2. Bahçeli Evler, Dört Numara, Dunedin • 185
3. Öğrenci • 190
4. Bir Kez Daha “Nehirlerle Dolu Bir Ülke” • 205
5. Isabel ve Şehirlerin Gelişimi • 209
6. Willowglen • 219
7. 1945 (Bir) • 225
8. 1945 (İki) • 233
9. 1945 (Üç) • 238
10. 1945 (Dört) • 240
11. Pansiyon ve Yeni Dünya • 244
12. Willowglen Yazı • 253
13. Suda Bir Ölüm Daha • 256
14. Sevgili “Eğitilmiş” • 263
15. İğnelere İplik Geçirmek • 271

İKİNCİ BÖLÜM: İpeği Bulmak • 283

16. Grand Otel • 285
17. Bay Brasch ve *Landfall* • 291
18. Fotoğraf ve Elektrikli Battaniye • 298
19. Kuzey • 301
20. Bay Sargeson ve Asker Barakası • 306
21. Hazine Söylentisi • 311
22. Akşam Serinliğinde Çam Ağaçları • 318
23. Bir Ölüm • 323
24. İpekböcekleri • 329
25. Bayan Lincoln, Beatrix Potter ve Doktor Donne • 332

26. Yolcuya Öğüt • 343

27. Yolcu • 353

ÜÇÜNCÜ CİLT

ŞEHRİN YANSIMASINDAN GELEN ELÇİ • 357

BİRİNCİ BÖLÜM: Üçlü Tamklık • 359

1. Karadan Çok Uzakta, Denizde Seyir • 361
2. Beyefendi • 366
3. Keats ve Battersea Öykücüleri • 375
4. Üç • 380
5. Satranç Oyunu • 392
6. Roma Meydanı • 395
7. Ignacio Riquer Sokağı • 398
8. Sabun Gibi Yepyeni İnsanlar • 406
9. Çam Ağaçları • 411
10. El Americano • 416
11. Figuretti • 421
12. Andorra • 434

İKİNCİ BÖLÜM: Şehirde, Evde Gibi • 449

13. Londra • 451
14. Sorular • 453
15. Soruşturma ve Karar • 458
16. Doktor Cawley ve Zaman Lüksü • 470
17. Grove Hill Yolu ve Bir Yazarın Hayatı • 473
18. Londra'daki Arkadaşlar • 484
19. Yayıncıyla Görüşme • 491
20. Taşrada Bir Ev • 495
21. Şehirde Bir Daire • 503
22. Dönüş • 516
23. Willowglen • 522
24. Yalnızca Elçiyi Memnun Etmek İçin • 531

Teşekkür • 535

Fotoğraflar • 537

Sunuş

Janet Frame'in ilk romanı *Baykuşlar Öterken* yayımlandığı zaman Yeni Zelanda'da büyük heyecan uyandırmıştı. Bazıları tarafından uzun zamandır beklenen, ülkenin ilk önemli romanı ve "bir başyapıt" olarak göklere çıkarılmış, italikle yazılmış iç monologlardan hoşlanmayan diğerleri tarafından da modern ve "fazla iç karartıcı" olduğu için eleştirilmişti, ama romandaki Daphne ile aynı yaşta, yani on dört yaşındayken kitabı okuduğumda, ölü odasındaki Daphne'nin karanlık, dokunaklı şarkısı yüreğimi esir almıştı.

Günün ilk saatleri, kuşlar işe koyuluyor ve bir bulutun içindeki çalılışu şiirdeki çocuk gibi, bırak düdüğünü, bırak o neşeli düdüğünü diye ötüyor. Orada fasulye çiçekleri yetişiyor, yemyeşil gür otlar büyüyor, kaynaşıp duran böcekler başları dönmüş bir şekilde en güzel anlarını yaşıyor.

Janet'in Daphne'de, ayrıca benim ve büyük olasılıkla da bütün duyarlı genç kızların içinde hayat verdiği şey, muhteşem bir şekilde hayal edilmiş bu zengin iç dünyaydı. Şiirsel, güçlü ve kaçınılmaz bir ses verilmişti bize – ruhun güzel ve gizemli bir şarkısıydı bu.

Kitabı on dört yaşındayken, hayatın bir işkence gibi görüldüğü zamanda okumuştum. Yatakta doğrulup oturduğumu, beyaz plastikten karyola başlığına yaslandığımı, gül işlemeli perdelerimle uyumlu incecik şifon yatak örtüsünün önümde serili olduğunu hatırlıyorum. Yatak örtüsünün ve perdelerin, yeşil halımın üzerinde ormandaki sis gibi asılı durduğunu kafamda canlandırdığım zaman, odamda hayal ettiğim romantik ruh halinden eser yoktu; onun yerine elektrik sobamla yangın tehlikesi oluşturuyorlardı, bu küçük düşürücü bir şeydi ve romantik olma çabamın ve bundaki başarısızlığımın kanıtıydı. Ama ben bir ortam yaratmada başarısız olsam da Janet bunu harika bir şekilde başarmıştı ve bu benim çok hoşuma gitmişti.

Baykuşlar Öterken deneysel bir roman ve akıl hastanelerinde geçirdiği toplam sekiz yıllık deneyimi dahil kısmen Janet'in kendi

hayatındaki olaylara dayanıyor. Kitap, gerçek hayatı hakkında birçok söylentiye ve karanlık varsayıma neden olmuştu. Bazı kişiler hâlâ akıl hastanesinde bulunduğu, belki de lobotomi ameliyatı geçirdiğine, kaderi trajik bir şekilde akıl hastalığı olan bir dâhi olduğuna inanıyordu. Başkaları da yurtdışına gittiğini ve kimliğini gizleyerek yaşadığını söylüyordu.

Ailemle çoğu hafta sonu arabayla Plimmerton'daki yazlık evimize giderken kötü şöhretli bir tımarhane olan Porirua Hastanesi'nin önünden geçerdik.

“Janet Frame Porirua'da kalmış mı?” diye sordum, eğri büğrü servilerle çevrili hapisane gibi basık binalara dikkatle bakarken.

“Hayır, Porirua'da değil.”

“Nerede peki?”

“Sunnyside'da.”

“Sunnyside mı? Akıl hastanesine Sunnyside¹ ismini mi vermişler? Hâlâ orada mı?”

Oraya bakar ve merak ederdim.

Onun hayatını hayranlıkla, acımayla ve korkuyla izledim. Yeni Zelanda toplumu içinde anormal olmak, damgalanmak demekti, “deli” olmak ise telafi edilemez bir utançtı.

On beş yıl sonra Porirua Hastanesi'nin K2 koğuşuyla hüzünlü bir aşinalık yaşadım; çünkü annem hayatının ileri dönemindeki depresyonun ezici dehşetini ve umutsuzluğunu tekrar tekrar dindirmeye çalışmıştı. Janet Frame'in topraklarını ziyaret ettim ve Max'in koridorda terk edilmiş sol takma bacağının üzerinden atlardım, gündüz odasında endişe verici bir amaçla ayaklarını sürterek anneme yaklaşan ve ellerini annemin koltuğunun kolçağına koyup “Edith, senin yatak odanda uyumak bana kaç patlar?” diye soran yaşlı bir adamı savuşturmaya çalıştım.

Annem istifini bozmamıştı: “Michael, sana daha önce de söyledim, seninle para konusunu tartışmayacağım.”

Janet Frame 1963'te Yeni Zelanda'ya döndü ve kısmen, hayatını çevrelemeye devam eden fısıltılar ve varsayımlar yüzünden gerçekleri yazmaya karar verdi. Böylece, burada *Soframda Bir Melek* adı altında toplanmış olan ve şimdiye kadar okuduğum anlatımı

1 Bir şeyin iyi, olumlu yanı. (ç.n.)

en güzel kitaplardan birisi ve bir Yeni Zelandalı'nın yazdığı en iyi kitap olduğuna inandığım üç ciltlik otobiyografisini yazmaya başladı.

Janet Frame, sanki yazılmış gibi değil de her zaman var olmuş gibi gelen doğal sesi bulma konusundaki müthiş zor görevi başarmış bulunuyor. Janet Frame doğuyor ve biz de onunla büyüyoruz. Janet, konulan yanlış teşhisin kişisel öyküsünü açıklığa kavuşturmaktan çok daha fazlasını yapıyor – bize, beklenmedik şekilde büyüleyici ve aynı zamanda da trajik olan bütün hayatını anlatıyor. Akıl hastanelerine girip çıkarak geçirdiği yıllar haricinde, iki kız kardeşinin bağlantısız olaylarda boğularak öldüğü konusunda hiçbir fikrim yoktu, Frank Sargeson'ın ona yaşayacak bir yer sağlayıp bir yazar olarak nasıl hayatta kalacağını öğreterek oynadığı kurtarıcı rolün de farkında değildim. Üçüncü ciltteki bir başka keyif de aşk maceralarıydı, birisi İbiza adasındaki, diğeri de iki renkli ayakkabılar giyen bir İspanyol'la.

Belki de Janet'in eşsiz dehası ve bu kitabı benim için bir başyapıt kılan şey, kırılganlığımı ortaya serdiği derinlik ve açıklıktır; başarıları kadar acılarını ve küçük düştüğü zamanları da sakinlikle ve adilce yazma becerisidir. Janet beni yatıştırmıştı. Benden Janet'a hayranlık duymam istenmemişti, ama yine de onu yakından tanıdım ve şefkatle sevdim.

1982'de Sydney'de yaşayıp Avustralya Film Televizyon ve Radyo Fakültesi'nde okurken annem bana bu otobiyografinin birinci cildini yolladı. Kitap yeni basılmıştı ve henüz Avustralya'da bulunmuyordu. Böylece *Baykuşlar Öterken*'in kapağını ilk açtığımдан on dört yıl sonra bir kez daha yatakta doğrulmuş oturuyor, bir kez daha Janet Frame'i, bu sefer *Soframda Bir Melek*'in birinci cildini okuyordum. Bununla birlikte yatak odamda ortam yaratmak için bütün girişimleri terk etmiştim. Şiltem, dört süt kasasının üzerinde duran bir tahtanın üzerine konmuştu, yatak başlığı ve yatak örtüsü de yoktu.

Bu detayları çok iyi hatırlıyorum; çünkü Janet'in kitabı üzerimde büyük etki yaratmıştı. Okurken hıçkırma hıçkırma ağladım. Janet tam kalbime bir darbe indirmişti. Ama bu yalnızca Janet'in hayatıyla ilgili değildi, kendi çocukluğumu da yeniden yaşıyordum – fay hatının oluşturduğu vadinin keşfi, sebze kutularından yapılmış üstü kapalı arabalarla uzun süreli “öncü kâşifler” oyunları, sokağımızın

köşesindeki Katherine Mansfield anıtında oynanan rounders² ve Queen Margaret Koleji okul dansında Geoffrey Baird tarafından terk edilmenin verdiği küçük düşürülme – intikam, demişti, onunla üç hafta öncesinde görüşmeyi bıraktığım için.

O hafta sonu Sydney’de yatağıma uzanmışken, bu eşsiz deneyimi olabildiğince yaymak istediğimi fark ettim. Kitabı geliştirebileceğimi düşünmüyordum, bir televizyon dizisinin belki de Janet’in eserinin daha çok insan tarafından paylaşılmasına yarayacağı fikrindeydim yalnızca. O yıl içinde Janet Frame’in peşine düştüm.

Onunla 24 Aralık 1982’de tanıştım. Noel için Yeni Zelanda’ya döndüğümde, otobiyografisinin telif hakkını istemek için annemin arabasıyla Levin’e gitmiştim. Yirmi sekiz yaşındaydım ve Janet’i tanıyan vaftiz annem Marga Gordon bana onun adresini verip bir buluşma ayarlamıştı.

Levin düzlükte, sade, düzenli bir kırılık kasaba; bütün evler de ya tuğladan ya da ahşap ve aynı büyüklükte ve aynı tarzda. Janet’in evi, ön bahçesindeki altın renkli biçilmemiş çimlerden ve ses yalıtımı olması için evin ön tarafına fazladan döşettiği tuğla tabakası sayesinde diğer bütün evlerden ayırt edilebiliyordu. Ev boş ve terk edilmiş gibi görünüyordu. Janet kapıyı açtığı zaman şaşırdım diyebilirim. İkimiz de tedirgindik. Ona taze yumurta getirmiştim, ama köşede frene sertçe basınca kırılmışlardı. Ona bir kaza olduğunu açıklamaya çalıştım, ama sözümü bitiremeden Janet telaşlandı.

“Kaza mı? Ah, sen iyi misin?”

“Hayır, hayır, ben değil, yumurtalar.”

Battıkça batıyordum.

“Yumurta mı? Ne yumurtası?”

(Ortada yumurta yoktu; hepsi kırılmıştı.)

Sonunda arabadan ve yumurtalardan ve kazadan konuşmayı bıraktık ve ona *Şimdiki-Zaman-Ülkesine* kitabını ne kadar sevdiğimi söyledim.

Janet daha önce karşılaştığım kimseye benzemiyordu; özgür, herkesten daha canlı, daha enerji dolu görünüyordu. Komik, zeki ve son derece akli başındaydı. Janet’in davranışları sıra dışıydı; giysilerini ve nasıl görüldüğünü umursamıyor gibiydi.

2 Top ve sopalarla oynanan beysbol benzeri bir oyun. (ç.n.)

Evinin biraz dağınık olduğunu hatırlıyorum; mutfakta bulaşıklar yığılmıştı ve banyonun kapısı yoktu, yalnızca bir perde asılıydı. İkimizin de okşayıp hayranlık duyduğu göz alıcı bir İran kedisi vardı. Sonra bana evi dolandırdı ve nasıl çalıştığını gösterdi. Her oda, hatta odaların ayrı bölümleri, devam etmekte olan farklı bir kitap için ayrılmıştı. Hastane koşullarında doktor muayeneye geldiği ya da hasta mahremiyet ihtiyacı duyduğunda kullanılan perdeler gibi, o da odaları bölmek için perde asmıştı. Bu çözüm belki de yirmili yaşlarında hastanelere girip çıkarak geçirdiği acılı yıllardan geliyordu. En son çalıştığı masanın üzerinde bir çift kulak tıkacı vardı.

“Hiçbir sese dayanamıyorum” diye açıkladı. “İki kat tuğla işe yaramadı, sanırım taşınmak zorunda kalacağım.”

Birlikte oturduğumuz zaman saatimi kontrol ettim, bir saatten fazla kalmamam konusunda uyarılmıştım.

Janet makul ve nazik bir şekilde, otobiyografisinin 1982’de ve 1983’te basılacak olan sonraki iki cildini okuyup, *Şimdiki-Zaman-Ülkesine* kadar sevip sevmeyeceğimi görene kadar beklememi teklif etti. Bu arada kitabın film haklarını kimseye satmayacaktı. Yürekliliğin hoşuna gittiğini söyledi ve yalnızca bir öğrenci olma rağmen bana umut verdi. Janet’in film zevki benimkinden çok daha üstündü. *Geçen Yıl Marienbad’da* filminden bahsetti ve güçlü atmosferi olan filmleri tercih ettiğini söyledi.

Gök gürültülü fırtına öncesinde ışık gittikçe yoğunlaşıyordu ve bir yerlerden tüfek sesi gibi bir ses duyduk.

“Tatil heyecanı erken başladı” dedi Janet.

Güldük ve başka silah sesleri de duyduk.

“Noel’de özel bir şey yapıyor musun?” diye sordum.

“Evet, Noel’i çok eski birkaç arkadaşımınla geçireceğim” diye yanıtladı. Biz ön kapıya doğru giderken de devam etti: “Noel’i Brontë kardeşlerle, Emily ve Charlotte’la geçireceğim.”

İki yıl sonra, arkadaşım ve yapımcım Bridget Ikin’le ziyarete gittiğim zaman Janet’in yemek odası diye adlandırdığı yerde çay içtik, gerçi odada masa görememiştik. Onun yerine pembe pamuklu kumaştan örtüsü olan tek kişilik bir yatak vardı. Janet yatağın bir tarafındaki sandalyeye oturdu, biz de çayımızı dizimizin üstünde dengede tutarak karşılıklı oturduk. Ortam çok keyifliydi, o yüzden sanki biz üçümüzün hastanedeki birisini ziyaret ediyor gibi olduğumuzu ancak sonra fark ettim; ziyaret ettiğimiz kişi orada

değildi ama bizler bunu söz konusu edemeyecek kadar nazik ya da dadacıydık.

Janet'la son kez filmi çekerken karşılaştım. Yapımcılar John Maynard ve Bridget Ikin film setini ziyaret etmesi için onu Auckland'e davet ettiler. Filmde ufak bir rol verdiğim vaftiz annem Marga'yla yolculuk yaparak Levin'den birlikte geldiler.

Janet sette stüdyonun duvarına yaslanmış bir sandalye buldu. O işimizi ve beni, ben de onu seyrettim, düşünceliliği ve bana elimden gelenin en iyisini yapmak için izin verdiği için teşekkür borçluydum. Hiçbir denetlemede bulunmak istemedi; neredeyse hiç yorum yapmadı ya da değişiklik yapılmasını istemedi, ne o sırada ne de Laura Jones'un kitabı filme uyarlama süreci boyunca. Hafta ilerledikçe Janet gittikçe yakınlaştı, öyle ki cuma günü, yani oradaki son gününde film setindeki Frame ailesinin Oamaru'daki evinin koltuğunda oturuyordu. Elindeki günlük iş planının pembe sayfaları bizim dünyamızın bütün yeni sözcüklerini barındırıyordu: "Toparlanma saati", "başlama saati", "malzemeci" ve "film değişimi". Bu sözcükleri yavaşça telaffuz etti, sanki yeni ve farklı bir şeyin tadına bakıyor gibiydi.

Janet'in sette olduğu hafta hepimiz için çok değerliydi ve John o haftayı dört Janet'in fotoğrafını çekerek ölümsüzleştirdi: Küçük Janet, ortanca Janet, Kerry Fox Janet ve Janet Janet.

İnsanların özellikle *Soframda Bir Melek* filmimi çok sevmeleri beni hep şaşırtmıştı. Venedik Film Festivali'nde, bundan önce ya da sonra hiç karşılaşmadığım bir deneyim yaşadım. Gösterim sırasında bu *çok* uzun filmin nasıl karşılanacağı konusunda hiçbir fikrim yoktu. Yanımda zarif, iyi pişmiş pastırma renginde bronzlaşmış, yüksek topuklu açık ayakkabı ve uzun, dar bir gece elbisesi giyen uzun boylu bir İtalyan kadın oturuyordu. Kıvırcık kızıl saçlı, soluk benizli bir Yeni Zelandalı'yla ilişkilendirilecek birisi gibi görünmüyordu. Kaskatı kesilmiştim, esniyor olması ihtimaline karşı ona bakmaya korkuyordum. Filmin sonlarına doğru kolumu sıkı sıkı kavradı ve "Poverina, poverina"³ diye fısıldadı. "Film bu kadar umutsuz mu?" diye merak ederek ona bakmak için dönünce kirpiklerinin arasından ve yanaklarından aşağı süzülen iri gözyaşı

3 İt. "Zavallı kadın, zavallı kadın." (ç.n.)

izlerini gördüm. Sonunda Janet'in iyi olup olmayacağını bilmek istiyordu. Filmin sonunda yazılar çıkarken bu zarif yabancı, yanağımdan öpüp gözyaşlarını bulaştırarak beni kucakladı. "Brava! Bellissima!"⁴ diye bağırdı pürüzlü sesiyle.

Orada en iyi film seçilmedi, ama en sevilen film oldu. Film ikincilik ödülüne, yani Gümüş Aslan'a layık görüldüğünde kalabalık, jüri başkanının kazanan filmi açıklamasına izin vermedi. Beş dakika, on dakika boyunca "Melek, Melek, Melek, Melek" diye tezahürat yaptılar.

Orada filmin başarısına benden başka tanık olan tek Yeni Zelandalı, Yeni Zelanda Film Komisyonu satış temsilcisiydi. Bu kişi, bana oda servisini arayıp masraf çıkarmayayım diye baştan uyarıda bulunmuş ve İtalyan dağıtımcımız Roberto Cicutto'nun benimle ilgilendiği fikrine kapılmamam gerektiğini, çünkü eşcinsel olduğunu söylemişti. Bununla birlikte aynı adam, televizyon dizisinin filme dönüşmesini ve filmin festivalde yer almasını sağlayarak bütün bu süreci başlatan kişiydi.

Film çekildikten sonra Janet Frame'i bir daha hiç görmedim. Yollarımız hiç kesişmedi, yine de Janet'ı ve kendini yazı yazmaya adayışını, yeteneğini kavramaya devam ediyorum. Şimdi anlıyorum ki, bazen düşündüğüm gibi yalnız değildi ve ender rastlanan, bir kocanın, çocukların ve dar bir sosyal dünyanın talepleri ve âdetlerinden uzakta, neredeyse ilahi bir özgürlük içinde yaşamıştı.

2003'te, hayatının sonunda akut lösemi teşhisi konduğu ve kendi ölümüyle yüzleştiği zaman, ölümünün bir macera olduğunu söylediği ve "Maceralardan hep hoşlanırım" dediği yazılmıştı. Maceracı, gerçekçi, kızıl saçlı bitli küçük Nini. Şiirsel bir ruhun, daha iyi bir şekilde gizlendiği pek ender görülmüştür.

O ölürken ve hâlâ –bazılarının adresi yalnızca "Janet Frame, Yeni Zelanda" olan– minnettarlık dolu ve teselli edici mektuplar alırken, zaman ayırıp ona yazmadığım için şimdi pişmanım. Bu sunuş, utangaçlığıyla ünlü ama bu kitabı okumaya zahmet eden herkesle hayatını paylaşan, efsanevi ve artık ölümsüz Janet'a ölümünden sonra yazdığım teşekkür mektubudur.

Jane Campion, 2007

4 İt. "Bravo! Çok güzel!" (ç.n.)

BİRİNCİ CİLT
ŞİMDİKİ-ZAMAN-ÜLKESİNE

Birinci cilt annem, babam ve kardeşlerime adanmıştır.

1

İkinci Yerde

Akışkan karanlığın oluşturduğu birinci yerden ve havayla ışık dolu ikinci yerin içinden; olgular, gerçekler ve gerçeklerin hatırası karışımıyla birlikte, yönü her zaman başlangıç noktasının efsane olduğu üçüncü yeri gösteren aşağıdaki belgeyi kayda geçiriyorum.

2

Şimdiki-Zaman-Ülkesine Doğru

Atalarım – efsanelere göre ve gerçekte kimlerdi? Çocukken Frame ailesi “Orange’lı William’dan¹ geliyor” diye böbürlenirdim. Sonradan öğrendiğime göre, bu gerçekten de doğru olabilir; çünkü Frame, on dördüncü yüzyılda İskoçya’nın güneyindeki ovalık bölgeye yerleşmiş olan Flaman dokumacılarından gelen Fleming ve Flamand isimlerinin bir türevidir. Büyükanne Frame’in sekiz yaşında iken Paisley’deki bir pamuklu dokuma fabrikasında çalışmaya başladığını; kızları Polly, Isy ve Maggie’nin çalışma hayatlarını terzi olarak geçirdiklerini ve boş zamanlarında zarif nakışlar, örgüler, mekik oyaları ve tığ işleri ürettiklerini; oğlunun, yani babam George Samuel’in –“süs işleri” olarak da bilinen– nakış, kilim dokumacılığı, dericilik, keten bezi ve kadife üzerine yağlıboya boyamacılığı dahil bir dizi becerisi olduğunu her hatırladığımda, bu ataların gerçek ya da efsane oldukları düşüncesi içimde güçlenir. Frame ailesi bir şeyler üretme konusunda tutkuluydu. Şömine maşalarımızı, ayakkabı kalıbını, hatta sabahları pişen lapayı karıştırma karıştırma düzleşmiş tahta spatulamızı yapan demirci büyükbabamız Frame gibi babam da deri alet çantası, bir çift oluklu tereyağı kepçesi, bir avuç somon zokası gibi eşyalarda yaşıyor.

Çocukken babamın ataları olan Frame ve Paterson aileleri hakkında çok az şey duymuştuk, yalnızca çoğunun Amerika Birleşik Devletleri’ne ve “Kuzen Peg”in öğretmen olduğu Kanada’ya göç

1 Orange’lı William: 1689-1702 yılları arasında İngiltere, İrlanda ve İskoçya kralı olan III. William. (ç.n.)

ettiklerini biliyorduk. O Frame ailesinden geriye kimse kalmadı; o aile ki sekiz oğul (John, Alex, Thomas, Robert, William Francis, Walter Henry, George Samuel, Charles Allan) ve dört kızdan (Margaret, Mary ve Isabella Woods) oluşuyordu. Benimle aynı adı taşıyan dördüncü kızları on üç aylıkken ölmüştü.

Annemin ailesi, yani Godfrey'ler uzun zaman önce Wairau, Blenheim ve Picton'a yerleşmişlerdi; annem Lottie Clarice de Picton'da doğmuş ve üç erkek kardeşi (Charles, Lance, William) ve beş kız kardeşi (May, Elsie, Joy, Grace ve –yirmi bir yaşını doldurmadan ölen– Jessie) ile birlikte büyümüştü. Yine demirci olan annemin babası Alfred Godfrey, Wairau Vadisi'ndeki Koyun Postu Tavernası'nın sahibi, sonradan da Marlborough Yayınevi'nde editör olarak çalışan ve “Dük” olarak da bilinen politikacı John Godfrey'in oğluydu. John Godfrey'in erkek kardeşi Henry ve Oxford'da doktor olup, hazırladığı “Godfrey İksiri” on dokuzuncu yüzyılın başında Büyük Britanya'da herkesçe bilinen babaları hakkındaki bilgileri annemizden duymuştuk; Jersey Adaları'ndan ve Fransız asıllı bir aileden gelen annemin annesi Jessie Joyce'u ve onun annesi Charlotte'u, önceki adıyla Charlotte Nash'i de annemiz anlatmıştı; Charlotte, kapağı işlemeli ve sayfaları ıtırşahi renkli küçük bir şiir kitabı yayımlamıştı; kitabı Kent bölgesinin Harbledown şehrinden Yeni Zelanda'ya göç etmeden önce on sekiz yaşındayken yazmıştı. İkinci evliliğini Wellington'daki Worser Körfezi'nden James ya da diğer adıyla “Worser” Heberley'le yapmıştı ve kendisi, adamın ilk eşinin kabilesi olan Te Ati Awa tarafından ona sunulmuştu.

Sırada annemle babam var. Annem, Bay Stocker'ın Picton'daki muayenehanesinde dişçi hemşiresi olmak için okulu erken bırakmış, sonra Picton ve Wellington'da birçok evde (Beauchamp'ların ve Loughnin'lerin evinde) ve Birinci Dünya Savaşı sırasında, yani evliliğinin ilk yıllarında Wili Fels'in Dunedin'deki evinde hizmetçi olarak çalışmıştı; hafızası güçlü ve konuşkan annem, Hıristadelfiyan inancının dışında bir evlilik yaptığı ve Marlborough'dan uzakta olduğu için ailesinden kısmen sürgün edilmişti ve bir sürgün, anayurdunu nasıl hatırlarsa o da geçmişini öyle hatırlıyordu; annem, ailesine öylesine bağlı ve onunla her zaman öylesine meşguldü ki gözle görülür kanıt olarak bulaşıkları yıkarken lavaboya ya da bakır çamaşır kazanının ve leğenin üzerine eğildiği yerde, elbisesinin önünde yama gibi bir ıslaklık olurdu, ya da diz çöküp garip şekilli

temizlik bezleriyle (eski pijama bacakları, yıpranmış gömlek kolları ve sırtlarıyla) yerleri silerdi, ya da sıcak yazın verdiği baş ağrısını ve yorgunluğu geçirmek için sirkeye batırılmış bir paçavrayı alnına sarardı: Ailesine öylesine derinden bağlıydı ki, zihni sürekli başka yerde gibiydi, aramızda olduğunu nadiren hissedebiliyorduk ya da gerçek hali silinip gitmiş gerçekdışı bir insana dönüşmüştü. Belki de bir başka dünyanın ve bir başka zamanın annemizin hayatında kapladığı yeri kıskanıyorduk; muhtemelen bu yabancı dünyaya bağlanmaktan korkup kaçmak için mücadele etsek de Guard ailesi, Heberley’ler, Dieffenbach, Marlborough halicindeki batık gemiler, Waikawa Caddesi’ndeki ve Maori köyündeki hayat, cennet gibi diye hatırladığı Godfrey’lerin aile hayatı hakkında anlattığı hikâyeleri hiç aklımızdan çıkmıyordu. Okulda, evde, dışçinin muayenehanesinde ve annemin çalıştığı evlerde konuşulanların kelimesi kelimesine bildirildiği olayları ezbere öğrenmiştik – okuldaki ilk gününde erkek kardeşi Willy’nin dizinde yavaşça ilerleyen *wetay*² gördüğünde (“Aaaa, Willy’nin dizine bak!”) duyduğu heyecandan, –geceliği ve yatak başlığı içindeki– Yargıç Loughnin’in “Letty, seni istiyorum...” diyerek karısını ayartıp yatağa çekerken kullandığı kelimelere kadar.

Yine de annem harikulade düşünce anlayışını, bildiğimiz olağan dünyaya taşıyarak şimdiki zamandan bahsederken onu dinler, gizemi ve büyüyü hissederdik. Herhangi sıradan bir nesneyi, sanki kutsal bir şeymiş gibi harikalarla doldurmak için onun hakkında “Bakın çocuklar, bir taş” demesi yeterliydi. Her böceği, her bir otu, çiçeği, havanın ve iklimlerin tehlikelerini ve ihtişamını, akılda kalan bir saygınlıkla ve bunun yanı sıra düşünüp her şeyin özünü keşfetmeye çalışmamıza yol açan bir tür belirsizlik ve alçakgönüllülükle doldurabiliyordu. Şiirden ve şiir okumaktan, yazmaktan ve ezberlemekten hoşlanan annem, bize de kelimelerin yazılı ve sözlü dünyası hakkında aynı duyguyu aşılamıştı.

Bizim “babacım” olarak bildiğimiz babamız asık yüzlü ve biraz katı biriydi; anılarını anlatma lüksüne izin vermeyen güçlü bir ciddiyet duygusuna sahipti. Az sayıdaki istisnadan birisi, zevkle ve biraz da özlemle hatırlayarak anlattığı “maymunumuz olduğu zamanki” hikâyeleriydi. Ailesi, doğduğu yer olan Oamaru’dan –annesinin, yani büyükanne Frame’in ebe olarak ün saldığı– Port Chalmers’ta

2 Yeni Zelanda’ya özgü bir çekirge türü. (ç.n.)

yaşamak için ayrıldıktan sonra büyükbaba Frame denizcilerden birinin birahane de bıraktığı maymunu eve getirmiş. “Anlat,” derdik babama, “evcil maymunun olduğu zamanları anlat bize.”

İyi bir öğrenci olmasına rağmen, “Albany Sokağı Okulu’nun Çalışkanları” sınıf fotoğraflarının tanıklık ettiği üzere, babam da okulu erken terk etmişti. Edindiği ilk iş, mahalle tiyatrosunda ses efektleri yapmaktı (dört nala giden atların ve şiddetli fırtınanın sesi gibi) ve ilk macerası ailesinin Dunedin’deki evinin çatısından uçuş girişimiydi. Sonra demiryollarında temizlikçi olarak çalışmaya başlamış ve itfaiyeciliğe terfi etmişti, ardından da ikinci sınıf makinistliğe, ki onunla ilk tanıştığımda mesleği buydu, sonra hayatlarını hareket halinde ve makinelerle geçiren erkek kardeşlerinin izinden giderek (taksi şoförü Alex; önce gemi kaptanı, sonra da Melbourne Newport’ta liman şefi olan Wattie; bir zamanlar otomobil tamircisi ve Sir Truby King’in şoförü olan Charlie) birinci sınıf makinist oldu. Erkek kardeşi Bob, Mosgiel’de fırıncıydı.

Annemle babam (onu farklı bir kişilik olarak kabul edecek olgunluğa erişene kadar ona hep “annecim” demiştim), babamın Birinci Dünya Savaşı’na katılmak için denize açılmasından üç hafta önce Picton nikâh dairesinde evlenmişlerdi. Babam savaştan dönünce, yirmi beş poundluk yenileme kredisi yardımıyla Dunedin’in St. Kilda mahallesindeki Richardson Sokağı’nda bir eve taşındılar; krediyle bir ahşap şömine kenarlığı, bir şömine yaygısı, iki Morris marka iskemle, bir uzanma koltuğu, oval bir yemek masası, demirden bir karyola ve kıtık bir şilte, bir mutfak yaygısı aldılar; bu nesnelere borç listesine kaydedilmişti ve bu belge, borç ödenmediği sürece kralın temsilcisinin (sözleşme “Kral Hazretleriyle George Samuel Frame” arasındaydı) “söz konusu mobilyaları ve döşemeleri” denetlemek ve durumları hakkında rapor hazırlamak için Frame ailesinin evine girmeye hakkı olduğunu tüyler ürpertici bir şekilde hatırlatıyordu. Borç birkaç yıl sonra ödendi ve ödendi belgesi, annemle babam tarafından en kutsal saklama yeri olan Kral’ın uzanma koltuğunun üst sol çekmecesinde, kız kardeşim Isabel’in amniyon zarı, annemin uymayan nikâh yüzüğü, yine annemin üst takma dişleri, ki onlar da uymuyordu, Myrtle’in içinde ismi kazılı olan yirmi iki ayar altın madalyonu ve babamın çoğu Mısır’dan olmak üzere savaştan eve getirdiği yabancı ülkelerin madeni paralarıyla birlikte saklandı.

Bir de efsanevi varlıklarımız gibi bahsedilen atalarımız vardı (büyük-büyükannen, büyük-büyükbaban, şunu yaptı, şöyleydi, şurada ve şurada yaşadı ve öldü) ve bizim ortak olmadığımız anıları toplamış olan ve halen yaşayan anne ve babamız. Sonra 15 Aralık 1920’de ilk kızları, yani Myrtle doğdu; 20 Nisan 1922’de oğulları, yani Robert ya da Bruddie; 1923’te bir oğulları ölü doğdu ve isim verilmeden gömüldü ve 28 Ağustos 1924’te ben doğdum ve Janet Paterson Frame ismini aldım; anne babam, bir ablam ve bir abim vardı; onlar çoktan deneyimlerini biriktirmeye başlamışlardı ve bu deneyimler, annemden ve babamdan duyduğum ve her zaman biraz farklı olan, bana sözle anlattıkları şeyler ve yazılı kayıtlar haricinde benim için erişilmezdi; ailenin her bir üyesi, bir bakıma ödünç alınmış anılarla doğduğunda, her bir Geçmiş-Zaman-Ülkesini ve her bir Şimdiki-Zaman-Ülkesini kendi başına döşemeye, Geleceğin umutları ve rüyalarıyla doldurmaya başlamıştı.

3

Kadife Elbiseyi Giyerken

Doğumum Doktor Emily Seideberg McKinnon tarafından, “karnı her zaman aç olan bebek” olarak tanındığım Dunedin’deki St. Helens Hastanesi’nde gerçekleştirilmiş. Birkaç haftadan fazla yaşamayan bir ikizim varmış. İkiz çocuklar annemin ailesinde kalıtsaldı ve annem ikizleri bebekken ölen –sanırım– büyükannesinin yazdığı şiirden sık sık alıntı yapardı: “Dört küçük altın saç buklesi”. Annemin doğumuma ait anısı, her zaman tekrar ettiği iki konudan oluşuyordu: Yeni Zelanda’daki ilk kadın tıp mezunu tarafından doğurtulmuş olmamla övünmesi ve benimle birlikte başka bebekleri beslemesine olanak sağlayan bol miktarda sütü olduğu için duyduğu gurur.

“Sütümü boşaltmışlardı” derdi, “memelerimden” bir ileri bir geri cömertçe verme işareti yaparak, ki bu, atalarımız her zaman yanımızda tetikte beklerken ailenin “Fransız” tarafına atfettiğimiz birçok el hareketinden birisiydi. Annemiz benzer bir heyecanla *Doktor Emily Seideberg McKinnon*’dan da bahsedirdi ve bunun, yaşamımın ilk günleri boyunca beni bile etkilemiş olması gerekir;

çünkü hayatı boyunca tekrar ettiği, onun için önemli olan isimler (Henry Wadsworth Longfellow, Harriet Beecher Stowe, John Greenleaf Whittier, William Pember Reeves –*Ormanın Ölümü*–, Michael Joseph Savage) daima bir sihir duygusu uyandırır.

Yakın geçmişinde iki tarihi olaya tanıklık eden ve gelecekteki başka olaylara hazırlanan bir kasabada doğdum. 1923 yılında Leith Nehri taşmış, Dunedin ve yaşadığımız yer olan St. Kilda'nın alçak kesimleri sular altında kalmıştı, ayrıca bundan birkaç yıl önce Galler Prensi Dunedin'i ziyarete gelmişti. O yüzden ilk hatıralarım prens ve sel baskını hakkındaki sohbetler ve benden öylesine yüksekte olan, upuzun boylu insanların arasında bir ileri bir geri giden sohbetlerin erişilmezliği idi. Ben üç haftalıkken ailem Outram'a taşınmış; evin arka bahçesinde büyük bir ceviz ağacı ve boynuzları dallı, Betty isimli kırmızı ve beyaz bir Ayrshire ineğiyle bir ahır vardı. Altı haftalık olduğumda, annem Betty'yi sağarken ben de onunla ahırdaydım. İlk anılarım bölük pörçük ve büyüklerin konuşmaları haricinde hepsi de açık havada geçiyor – ahırda, komşunun meyve bahçesinde, büyürken oynamam için içine koyduğum ve kenarlarına tutunarak yürümeyi öğrendiğim kocaman bir gazyağı sandığının durduğu ceviz ağacının altında. İlk kelimelerimin “Annecim, ceviz topla” olduğu söylenmişti, *cevizi* de “ceviş” olarak telaffuz etmişim. Telaffuzum genelde yanlıştı ve görünüşe göre herkesi eğlendiriyordu. Gözümdeki arpacık “meyekler” tarafından iyileştirilmişti, bana söylendiği gibi *melekler* tarafından değil. “Tanrı yüce *Kırayı* korusun” diye şarkı söylüyordum. “Tüt” içiyordum. Ben yirmi iki aylıkken gelen ve ismi Isabel olan bebek, benim için “Iddabel” di.

Annem yeni doğan bebekle meşgulken, bizimle yaşayan büyükanne Frame yoldaşım ve arkadaşım olmuştu. Bana “meyekleri” anlatan da oydu. Onu ilk önceleri boylu poslu, uzun siyah elbise giyen, sonraları da diyabet yüzünden bacaklarından biri kesilen ve tekerlekli sandalyesinde oturan bir kadın olarak hatırlıyorum. Esmer tenliydi, siyah saçları kıvrık kıvrıktı ve kendisi İskoçça konuşsa da söylediği şarkılar, Amerika'nın güney eyaletlerindendi. Evin içinde sessizce dolaşırken birdenbire şarkı söyleyen sesini duyardım, bu da çok sonraları üzüntü olarak tanımlamayı öğrendiğim bir hisle içimi doldururdu. “Beni eski zamanların Virginia'sına götür...” diye şarkı söylerdi büyükannem, sonra sanki neredeyse oraya gitmiş, ama bütün varlığını taşımak için biraz daha zamana ihtiyacı varmış

gibi ilk dizeden sonra duraksardı. Sanki birdenbire bir yabancı oluvermiş, hatta yabancılar gibi “Ah, sende de bunlardan bir tane var, Lottie. Sende de bunlardan bir tane olduğunu bilmiyordum. Bunlara sahip olmak hoş, değil mi?” dercesine odanın içinde etrafa bakmasından bunu anlayabiliyordum. Ama büyükannem şarkının içinde, uzaklardaydı; “Pamuğun ve mısırın ve patatesin yetiştiği yerdir orası...” ve “Yaşlı Massa için ter döküyorum” diye şarkı söylüyordu. Büyükanne Frame’in Afrikalı olduğunu ve bir zamanlar Amerika’da kölelik yaptığını, gerçek evinin Virginia’da olduğunu ve oraya dönmek için özlem duyduğunu farz ediyordum; gördüğünüz gibi köleler hakkında bir şeyler biliyordum.

Evimizde herkesin konuştuğu kitap, Harriet Beecher Stowe’un yazdığı *Tom Amca’nın Kulübesi*’ydi ve kıvrırcık saçlarım yüzünden herkes beni Topsy diye çağırıyordu. “Sen kimsin?” diye sorarlardı bana, ben de “Ben hiç doğmamış bir kızım, gel gelelim ekinlerin arasında büyüdüm. Vay canına. Amma da hınzırım!” diye yanıtlamayı öğrenmiştim. Annem de Eliza’nın buzulu geçmesini, öncü kâşifler ve prensin ziyareti ve sel baskını gibi gerçekten olmuşçasına anlatırdı. Kötü kalpli Simon Legree’den bahsedirdi. Buz hakkında, buz tabakası ve buz kütlesi ve buzdağları hakkında çok konuşuldu; çünkü insanların zihninde hâlâ önemli bir yer kaplayan Titanik felaketinden sık sık bahsedilirdi.

Outram’da yaşadığımız günler, üçüncü yaş günüme kadar birbirinden ayrı anılar ve duygular uyandırıyor: İnek Betty’nin iki ucu da ha bire çalışan deriyle kaplı makinesini (bütün kokuları, renkleri ve bir ucundan içine alıp diğer ucundan dışarı çıkardığı şalgam ve elma gibi çeşitli katı ve sıvı maddeleri) seyrederek saatler geçirmiştim. Boyunduruğun önünde durup ona büyük kırmızı elmalardan yedirirdim, o da zaman zaman ağzını açıp esnerdi ve kocaman aşınmış dişlerini göstererek buram buram patates-ve-şalgam-ve-elma-ve-ot-kokulu nefesini suratıma üflerdi. Snow ailesini ve meyve bahçelerini, bana *ibne* demeyi öğreten (tabii ben *ipne* diyordum) ufak arkadaşım Küçük Bobby’yi hatırlıyorum. Talimhanenin (ya da benim deyişimle tamirhanenin) en dibindeki yaklaşılmaması gereken korkunç cephaneliği ve benim tek oyuncağım olan, bir parça ip bağlayıp gittiğim her yere peşimden sürüklediğim parlak gümüş renkli gazyağı tenekesini de hatırlıyorum; şangırdayıp takırdar, bazen bir tarafından içine göçer, sonra

dışarı doğru patlayıp çöker ve eski şeklini yeniden alır, yağmurun su tankının içinde çıkardığına benzer bir ses çıkarırdı. Topsy'yi ve Simon Legree'yi ve buzun üstündeki Eliza'yı ve karanlık çökünce ve mumlar söndürülüp gazyağı lambasının fitili aşağı çekilince ortaya çıkan gulyabanileri ve ilk anım değdiğim ama doğru olması mümkün olmayan bir şeyi hatırlıyorum: Burnuna çamaşır mandalı takmış uzun boylu bir kadın, duvardaki yüksek ve küçük bir pencereden içeri yatak odasına doğru gözlerini dikeyiyor ve tahta karyolama bakarak sertçe “Meraklı taze” diyor.

O zamanlardan en canlı hatıram, bahçe kapısının dışındaki uzun beyaz tozlu yol, beni dehşete düşüren –batıklık dediğim– bataklık; çünkü asla yakınına gitmeyeyim diye tembihlenmişim ve etrafında büyüyen tuhaf, doğal olamayacak kadar parlak yeşil çimenler ve üzerinde yetişen kauçuk topun içi gibi yabancı otlar ve çitin yanında yemlenen altın renkli kadife tüylü böcek – ve “böcek” elbisem diye isim koyduğum, en değerli hazinem olan altın renkli kadife elbise mi giydiğim zamanlar. Bahçe kapısında durup telgraf tellerindeki rüzgârın sesini dinlediğim bulutlu günü hatırlıyorum. Evin dışında hissettiğim ya da dışarıdan, tellerin arasında inleyen rüzgârın sesinden geliyor zannettiğim ilk bilinçli hüznü yaşamıştım. Beyaz tozlu yol boyunca bir sağa bir sola baktım ve kimseyi göremedim. Rüzgâr önümüzden geçip bir yandan diğer yana esiyordu, ben de orada, aralarında durmuş dinliyordum. Hüznün ve yalnızlığın yükünü hissediyordum; sanki bir şey olmuş ya da olmaya başlamıştı ve ben bunu biliyordum. Henüz kendimi dünyaya dikkatle bakan bir insan gibi gördüğümü sanmıyorum; o zamana kadar ben *kendim* dünyaymışım gibi hissediyordum. Rüzgârı ve acıklı şarkısını dinlerken, benimle ilgisi bulunmayan, dünyaya ait olan bir hüznü dinlediğimi biliyordum.

Böyle bir duygunun sıradan kökenini arayıp bulmaya girişmiyorum. İnsan, deniz kenarından eve hazine olarak bir kabuk getirince kumları ve iç içe geçmiş yosunları ve un ufak olmuş diğer kabuk parçacıklarını ve hatta içindeki minicik kara gözlü ölü sakinlerini silkeleyip atar. Bu anıyı deniz kabuğu gibi zamanın etkisinden faydalanarak parlatmış olabilirim, ama yalnızca sürekli benimle olduğu için; yoksa onu sergilemek için cilalamadım.

Kelimeleri, en başından beri birincil anlamlarına inanarak öğreniyordum. Biz çocukların cephaneliğin yakınına gitmesi yasakken,

elbiselerimizde cep olmasına biraz şaşırıyordum. Ve “Tanrı yüce Kırayı korusun” diye şarkı söylerken, ayı hakkında şarkı söylediğimi sanıyordum. Birçok akrabamızın civarda yaşadığı Outram günlerinde herkes birbirine gelip gider, konuşulur ve gülünür, Büyük Dunedin ve Güney Denizleri Fuarı’nı ve York Dükü’nün ziyaretini ve yerlere isim vermesini tarif eden anlam ve önem dolu kelimeler görünmez teller boyunca rüzgâr gibi dolaşırdı. Ziyarete gelen akrabalar çoğunlukla Frame ailesiydi; telaşlı, detaylara önem veren, evden öteye en küçük bir yolculuğu bütün toplantıları, sohbetleri, haberleri, dedikoduları ve gerçek olaylarıyla en ufak detayına kadar hatırlanacak bir olay haline getirecek şekilde evine ve ocağına karşı sevgiyle dolu bir aileydi Frame’ler; ayrıca olaylar kraliyet ailesinin ziyareti ve büyük fuarlar ve sel baskınları ve batması imkânsız gemilerin batması kadar önemli şeyler olduğunda ve sanki okunan kitaplar ve hatırlanan şiirlerde o günün olaylarıymış gibi çarpıcı detaylarıyla bir araya geldiklerinde o zamanlar hissettiğim ama kelimeler ağı içinde bir o yana bir bu yana ilerledikçe anlayamadığım heyecan duygusunu anlatabilirim.

Ama bizler demiryolu insanlarıydık. Ve üç yaşıma geldiğimde Southland’daki Glenham bölgesine taşındık.

4

Demiryolu İnsanları

Hafızam yeniden dış dünyanın renkleri ve ortamı ve doğal özellikleriyle dolu. Glenham’da, tepedeki evimizde geçirdiğimiz ilk hafta bir yer keşfettim, *kendi yerim*di burası. Tek başıma dolaşırken yaşlı, yıkılmış ağaçların arasında ve küçük bir derenin kenarında, üzerine oturmak için yosun kaplı bir kütük de olan gizli bir yer buldum; huş ağacının yaprakları yeni çıkmış dalları, güneş ışığından oluşan delikli desenler hariç gökyüzünü kapatan bir çatı oluşturuyordu. Zemin vıcık vıcık, kaygan ve ıslak eski yaprak öbekleriyle kaplıydı. Kütüğün üzerine oturup etrafıma bakındım. İçimi harika bir keşif, minnettarlık ve sahip olma duygusu kaplamıştı. Burasının tamamen *bana* ait olduğunu biliyordum; yosunlar benimdi, dere benimdi, kütük benimdi, gizlilik benimdi. Bu yeni bir tür sahip